

چابهار باز هم با نقش کلیدی خود، از تحریم‌های آمریکا معاف شد / امتیاز ویژه آمریکا به افغانستان از دل ایران

در این میان، این پرسش مطرح است که چرا آمریکا معافیت چابهار را می‌پذیرد، اما حاضر به پذیرش معافیت‌های نفتی برای مشتریان ایران نیست؟ پاسخ به این پرسش به منافع آمریکا در منطقه برمی‌گردد؛ هرچند در این میان کماکان برخی از کشورها مانند ترکیه امید دارند بتوانند از آمریکا برای کسب معافیت‌های نفتی باز هم تلاش کنند. حالا در این میان خبر می‌رسد محمدجواد ظریف، وزیر امور خارجه ایران، پس از آنکه از هند به ایران بازگشت، بنا دارد رهسپار چابهار شود، اما هنوز هم مشخص نیست در چابهار آیا با مقامی دیدار خواهد کرد؟ یک روز پس از اعطای این معافیت، این گمانه را تقویت می‌کند که هر نوع دیدار شکل گرفته در چابهار، حول همین محور باشد.

معافیت دوباره چابهار از تحریم‌های آمریکایی

ماجرا از این قرار است که الیس ولز، معاون وزیر خارجه آمریکا، در دیدار با صلاح‌الدین ربانی، سرپرست وزارت خارجه افغانستان، از موافقت واشنگتن با درخواست کابل مبنی بر معافیت بندر چابهار از تحریم‌های آمریکا خبر داد و اعلام کرد این بندر برای افغانستان «اهمیت» دارد. صلاح‌الدین ربانی نیز در این دیدار از ادامه کمک‌های ایالات متحده به کابل قدردانی کرد. سرپرست وزارت خارجه افغانستان در ادامه با اشاره به روند مذاکرات صلح افغانستان، اجماع داخلی و منطقه‌ای را برای دست‌یافتن به صلح پایدار در این کشور با اهمیت خواند. از نظر دولت افغانستان این بندر می‌تواند راه را برای میلیون‌ها دلار تجارت افغانستان و پایان وابستگی آن به بندر کراچی پاکستان باز کند. به گزارش تسنیم، صبغت‌الله احمدی، سخنگوی وزارت خارجه افغانستان، به رسانه‌ها گفت: اینکه تحریم‌ها شامل بندر چابهار ایران نشود، برای افغانستان مسئله‌ای مهم است. بندر چابهار مسیر بسیار خوبی برای واردات و صادرات کالا از افغانستان به هند و سایر کشورها محسوب می‌شود. احمدی خاطرنشان کرد هند و افغانستان برای اینکه بندر چابهار از تحریم‌ها معاف شود پیش از این تلاش‌های بسیاری را انجام داده‌اند. پیش از این دادوستد افغانستان و هند از طریق بندر «واگه» پاکستان صورت می‌گرفت اما دولت پاکستان به دلیل تنش‌های سیاسی هر از گاهی این بندر را به‌رویی تجار افغان مسدود می‌کرد.

در میان این اخبار، واضح است آمریکا برای تداوم امنیت کشوری که سال‌ها قبل، برج‌های دوقلوش را به آتش کشیده بود، برای اعطای امتیاز به افغانستان در ریزنی‌ها کوتاه می‌آید. البته با کمی موشکافی، اهداف بلندمدت آمریکا نیز قابل شناسایی است. آمریکا از طریق افغانستان می‌تواند به آسیای مرکزی و در نهایت چین، نزدیک‌تر شده تا راحت‌تر بتواند این کشور را تحت کنترل خود درآورد. در این میان، رقابت هند و چین در چابهار و گوادرنیز دور از نظر نیست. وقتی این پازل بزرگ را در کنار یگدیگر قرار دهیم، روشن است هند و افغانستان با پشتوانه آمریکا، سرمایه‌گذاری بزرگی در چابهار را در سر می‌پروراند و چین (با همراهی عربستان) نیز با حمایت پاکستان، در صدد تقویت گوادرنیز برآمده است. رقابت در چند جبهه آمریکا و کشورهای همراهش در منطقه، هرچه باشد، موقعیت مهم و استراتژیکی را برای ایران رقم می‌زند. چابهار به‌ویژه از زاویه بندرگاهش، می‌تواند پایگاهی برای اتصال کشورهای همسایه به آب‌های آزاد و بهره‌گیری از مزیت‌های ترانزیتی باشد.

چابهار قطعه‌ای از موزاییک اقتصاد هند و افغانستان

مرتضی قورچی، استادیار جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک دانشگاه شهید بهشتی، در گفت‌وگو با «شرق»، در تشریح موقعیت افغانستان در جغرافیای سیاسی و چرایی اهمیت بندر چابهار برای این کشور، می‌گوید: اگر در جغرافیای سیاسی، کشورها را در قالب پازل یا موزاییک کنار هم ببینید، دو کشور عراق و افغانستان، به شکل پایه‌ای متحد ایالات متحده آمریکا در منطقه محسوب می‌شوند و آمریکا در آنها پایگاه دارد و آن کشورها را به نوعی زیر چتر کنترل خود اداره می‌کند. آن چیزی که مهم است، آن است که افغانستان بتواند به سیستم اقتصاد و تجارت آزاد دسترسی داشته باشد. قورچی در ادامه می‌افزاید: افغانستان با رقابت‌های ژئوپلیتیکی‌ای که با پاکستان در

برخی از قلمروهای سرزمینی این کشور دارد، در نهایت از آن شبکه با بن بست مواجه شده است. بنابراین مسیر دیگری که برای افغانستان قابل تصور است، آسیای مرکزی است که هزینه‌های ترانزیت و اقتصاد افغانستان را افزایش می‌دهد. چین هم به عنوان مسیر بعدی، جاده‌های کوهستانی به صورت نوار باریک دارد که کار را برای ترانزیت سخت می‌کند. بنابراین افغانستان به عنوان متحد ایالات متحده در این موزایک جغرافیای سیاسی، تنها راه دسترسی به آب‌های آزاد را از طریق ایران و در بندر چابهار به دست خواهد آورد. به همین دلیل هم کابل روی این مسئله متمرکز شده است.

او ادامه می‌دهد: در پازل اقتصاد هندوستان نیز، ایران راه دسترسی به آب‌های آزاد را برای ترانزیت کالا به افغانستان در اختیار هند قرار می‌دهد. بنابراین برای هند هم بسیار مهم است که دسترسی به چابهار را برای خود محفوظ نگاه دارد.

کدهای ژئوپلیتیکی ایران و آمریکا هم‌خوانی ندارد

استادیار جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک دانشگاه شهید بهشتی در پاسخ به این پرسش که چرا آمریکا، معافیت‌های نفتی ایران را تمدید نمی‌کند، اما معافیت چابهار را کماکان ادامه می‌دهد، می‌گوید: ایران یک پازل جغرافیای سیاسی است که کالا با کدهای ژئوپلیتیکی ایالات متحده آمریکا و به طور کلی منطقه ژئواستراتژیک آتلانتیک، هم‌خوانی ندارد. این عدم هم‌خوانی فشار مضاعفی را به ایران وارد می‌کند که تغییراتی را (به زعم آنها تغییر رفتار) داشته باشد و طبیعتاً ایران مقاومت می‌کند. بر همین اساس نیز آمریکا تلاش دارد فشار مضاعفی به واسطه تحریم‌های نفتی بر ایران تحمیل کند و به همین خاطر نیز با معافیت نفتی ایران مخالفت می‌کند. او در رابطه با تفاوت ایران با افغانستان در نگاه آمریکا، می‌افزاید: افغانستان اما چنین نیست. رژیم جدیدی که ایالات متحده پس از حمله به طالبان در این کشور ایجاد کرد، افغانستان را زیر چتر حمایتی قانون اساسی ایالات متحده و در منطقه ژئواستراتژیک قرار داد. همین موضوع، خودبه‌خود افغانستان را به سمتی خواهد برد که متحد آمریکا در منطقه باشد. بنابراین آمریکا در مورد افغانستان هیچ‌گونه محدودیتی در نظر نمی‌گیرد و انواع معافیت‌ها را برای این کشور در نظر می‌گیرد.

سود چابهار برای آمریکا چیست؟

قورچی سود همراهی با خواسته‌های افغانستان در منطقه را بسیار بالا می‌داند و می‌گوید: آنچه در افغانستان برای ایالات متحده مهم است، این است که این کشور کمتر توسعه یافته است و به همین دلیل هم، در این کشور، افکار رادیکالی و بنیادگرایانه به راحتی شکل می‌گیرد. یادمان باشد که از همین کشور، برنامه‌ریزی برای حمله به ایالات متحده شکل گرفت. آمریکا با پازلی که افغانستان با این کشور در حال مبارزه بود، مقابله کرد و آن سیستم را کنار زده و سیستم جدیدی را حمایت کرده است که روی کار بیاید. این سیستم جدید هم قانون پایه و اساسی‌اش متناسب با آزادی‌های غربی و لیبرالیسم نوشته شده است. بنابراین برای ایالات متحده بسیار مهم است که این کشور، ثبات پیدا کرده و بتواند در راه توسعه گام بردارد تا کمی افکار رادیکالی به مرور زمان جای خود را به افکار نوین جهانی بدهد. این کارشناس در ادامه به سود بلندمدت افغانستان برای آمریکا نیز اشاره کرده و می‌افزاید: از سویی اگر آمریکا بتواند موقعیت خود را در افغانستان ثبات بخشد، به واسطه حضور در این کشور، کم‌کم می‌تواند از طریق افغانستان، آسیای مرکزی و چین را متوقف کرده و فضا را تنظیم کند. بنابراین برای آمریکا مهم است که امتیازات ویژه‌ای برای افغانستان قائل شود تا بر اثر این امتیازات ویژه، ثبات در این کشور ایجاد شود؛ هرچند این امتیاز ویژه درون ایران باشد.

شکوفه حبیب‌زاده